

IN MEMORIAM
АКАДЕМИК ИВАН АНТИЋ
(1923– 2005)

*К*рајем 2005. године, преминуо је архитекта Иван Антић, великан српске архитектуре, уман, племенит и добар човек. Својим делима задужио је српску културу и уписао се у невелику листу аутора чија су остварења још за његовог живота постали репери и стандарди квалитета у градитељству на Балкану.

Рођен је 1923. године у породици у којој су на најбољи начин биле помешане балканска и медитеранска култура. Већину пријатеља, с којима је остао близак до краја живота, стекао је још у раној младости, у француској школи, која се пре Другог светског рата налазила на Неимару.

Студије архитектуре уписао је у Београду, 1946. године, и завршио их у року, 1950. године. Још за време студија почео је да се бави пројектовањем, којем ће посветити цео свој живот. Веома образован, сензибилан и радозналост духа, до краја је остао подједнако заинтересован за сва збивања у светској архитектури, иако се примарно определио за модернизам, који је критички прилагодио свом индивидуалном приступу у решавању задатих архитектонских програма. Архитектура је била, истовремено, његов животни позив и његов хоби, увек и у свакој прилици био је спреман да пројектује, да дискутује и да посматра архитектуру око себе. Остао је низ скица које је радио на кутијама цигарета или шибица својих колега, или на салветама из ресторана, а из којих ће се касније развити пројекти многих његових познатих дела. Поред талента, којим је несумњиво био обдарен, био је спреман да непрекидно учи, од својих професора, старијих колега, мајстора зидара, тесара. Та комбинација талента и знања утицала је на то да су дела архитектке Ивана Антића постала препознатљива не само по идејној концепцији већ и по перфекцији којом су изведена. Један је од ретких архитеката у овој средини који је био у стању да сопствену идеју разради до најситнијих детаља и архитектонски и занатски.

Од прве значајне зграде, предузећа „Хемпро“ на тргу Николе Пашића у Београду, коју је пројектовао заједно са једним од својих најбољих пријатеља из младости, покојним архитектом Ђорђе Стефановићем, Ива Антић је почео да гради свој однос према простору, архитектонском омотачу који тај простор дели или умножава, према окружењу у којем ствара и према инвеститору који наручује одређени задатак. У остваривању својих пројектантских идеја, када је реч о конструкцијским захватима, у великој мери се ослањао на два изврсна стручњака, које је, такође, убрајао и у своје пријатеље. То су били покојни Жарко Петровић, грађевински инжењер, и др Милорад Ивковић, професор Грађевинског факултета у Београду. Они су му помогли да се неки објекти, смелих распона и сложених просторно-површинских форми, реализују на најбољи начин (Спортско-рекреативни центар „25 мај“ у Београду, Спортска хала „Пинки“ у Земуну, спортски комплекс на Пољуду у Сплиту и низ других).

Као и већина архитеката, каријеру је стварао прво у тимовима, заједно са старијим колегама. Економски институт НР Србије издао је 1953. године књигу *Преглед типских пројеката малих стамбених зграда*, каталог са 60 различитих пројектних решења приземних и једносратних зграда за једну породицу. После јавног конкурса, био је издвојен већи број идејних решења, од којих су најуспелија разрађена у главне пројекте. Једанаест решења пројектовао је ауторски тим – архитекта Иво Куртовић, архитекта Ђорђе Стефановић и архитекта Ива Антић. Овако велики број прихваћених решења једног ауторског тима био је резултат њихове изузетне блискости у сагледавању архитектуре као средства којим одговарају на захтеве друштва, усмеравајући га да прихвати тадашње европске стандарде у култури становања. Од 1953. до 1957. године било је продато 6.507 пројеката и саграђено око 2.000 кућа, а међу најчешће продаваним били су пројекти управо овог тима архитеката.

У исто време, један од функционално компликованих задатака било је пројектовање индустријског комплекса „Вискоза“ у Лозници (1954–1956), чија је технологија производње била недовољно позната у земљи. У пројектантском тиму били су арх. Ђорђе Стефановић, који је процес стварања сложених постројења специјализовао у Америци, др Милан Крстић, касније академик, који је дефинисао конструкцијско решење, др Крешимир Мартинковић и арх. Иван Антић, који је своје прво самостално искуство стекао пројектујући, такође, привредни објекат, магацин „Врачар“ на Дорћолу у Београду (1953–1954)

Упоран и вредан, од младости је радни дан почињао већ у шест часова и истим темпом је радио до смрти, јер је обично радио по неколико послова истовремено и са истим ентузијазмом. Као резултат тог споја талента и радне енергије настао је велики број дела, а један је од оних аутора који је имао срећу да већину својих пројеката и реализује.

Паралелно с разрадом малих једнопородичних кућа, Ива Антић је пројектовао групу од шест дванаестосратних стамбених зграда, које су дуго биле визуелни репери Звездаре, дела Београда који се сагледава на путу за Смедерево. Поред добро решених, функционалних станова, који су чинили једноставан и чврсто дефинисан склоп, са степеницама и лифтовима као средишњим трактом, новина је била примена клизајуће оплате (уз помоћ патента инж. Јеротијевића из Грађевинског предузећа „Рад“), којом је знатно убрзан рад на формирању бетонских зидова. Упадљива црвена боја фасада и кровови, који нису били равни, као што би се то очекивало за време у којем су грађевине настале, још дуго су били синоним за модерне вишесратнице у које су се, с радошћу, усељавали станари који су, по правилу, чекали да испуне одређене норме како би га заслужили.

Стручна јавност најчешће сматра да су најзначајнија дела Иве Антића Музеј савремене уметности у Београду (1. награда на конкурсима 1960, завршен 1965. године) и Музеј „21. октобар 1941“, Шумарице, код Крагујевца (1968–1975), настала из плодне и пријатељске сарадње са архитектом Иванком Распоповићем, антологијски примери српске савремене архитектуре. Та дела су му донела Седмојулску награду за животно дело 1969. и чланство у Српској академији наука и уметности од 1976. године.

Музеј савремене уметности, постављен у слободном простору, на изузетном месту, на левој обали Саве, непосредно на ушћу у Дунав, својом полиморфном кристаластом формом може се упоређивати са низом других европских музејских грађевина, уз закључак да је тада испуњавао најстроже међународне стандарде, како по функционалном решењу тако и по архитектонском омотачу. Чињеница је да су се активности многих установа у области културе знатно повећале, да је промењен однос посетилаца према експонатима, да су експонати све чешће просторне структуре које захтевају одређену дистанцу да би се доживеле као уметничко дело, да су формирани едукативни центри, да су се променили медији који учествују у стварању и промовисању уметности, те да, услед тога, досадашње грађевине ни својом

просторном организацијом, ни инфраструктуром, ни димензијама не могу да задовоље. Но, то не умањује њихову вредност. Напротив, уколико се у њима или уз њих интервенише новим ткивима, одговорност данашњих пројектаната је тим већа. С обзиром на то да је Музеј савремене уметности пример објекта који таква судбина управо очекује, с правом треба тражити креативни допринос на нивоу изузетне обликовне вредности коју су постигли Ива Антић и Иванка Распоповић.

Музеј у Шумарицама налази се у оквиру Спомен-парка „Крагујевачки октобар“. Глатке геометријске форме паралелоипеда – који се међусобно повезују тако да се усправни облици надмећу по висини – веома су налик циновској скулптури која се може разгледати унутра (где се чува преко 9.000 докумената и других експоната). Светлост долази одозго као симболични спас за велики броја жртава, ђака и наставника, који су страдали на овом простору почетком Другог светског рата.

Током седамдесетих и осамдесетих година уследила је изузетно жива пројектантска активност Иве Антића, који је тада највише сарађивао са Пројектним бироом „Аркон“ и Грађевинским предузећем „Рад“, у којем је био запослен на почетку каријере. У атељеу „Аркона“, у улици Браће Југовића, разрађивани су многи пројекти које је брижљиво надгледао Ива Антић, решавајући проблеме, који настају када се идеја претаче у стварност, веома брзо, сигурно и са осећајем за лепоту детаља, који су некада готово невидљиви кориснику или посматрачу.

Тада је настала зграда сложене намене, Зубна поликлиника и стамбени део, која је дефинисала угао данашњих улица Краљице Зорке и Светог Саве у Београду (1963–1967), као и Дом пионира са позориштем у Таковској улици у Београду, изузетно добро разуђен и истовремено повезан с прометном улицом и зеленилом парка Ташмајдан. Деградација непосредног окружења, делимично уклањање зеленила и запуштен наткривени коридор којим се позоришни део повезује с парком показује како се напор архитекте да оплемени изразито градски простор може маргинализовати, иако се декларативно управо такви захтеви често постављају од стране корисника. Данас је ту смештен део Радио-телевизије Србије, а позориште „Душко Радовић“ добило је име по угледном књижевнику и новинару. Сличну судбину дели и Антићев савремено конципиран хотел „Бреза“ у Врњачкој Бањи (1977), који трпи последице недовољно јасног урбанистичког концепта нових објеката око њега. У Крупњу је у исто време пројектовао Спомен-дом новинске куће „Политика“ (1976–1981).

Спортско-рекреативни центар „25 мај“ (1961–1973) најпознатији је од неколико Антићевих комплекса сличне намене. Сви они су, међутим, својим облицима, просторним и конструкцијским решењима и односом према околини представљали значајне вредности у нашој средини. Пливачки центар у Пољуду у Сплиту, грађен за потребе Медитеранских спортских игара, остао је недовољно познат млађим генерацијама овдашњих архитеката, а Спортско-рекреативни центар „Пинки“ у Земуну, са веома елегантно решеном ланчаницом која формира структуру крова и омогућава велики обједињени унутрашњи простор, доспео је у финансијску кризу и није одржаван, па се оронулост грађевине не може сакрити. Временску дистанцу је издржао, иако уз све чешће критике појединаца који другачије замишљају уређење простора испод Београдске тврђаве, једино комплекс „25 мај“, захваљујући, пре свега, привлачној конструкцији ресторана, који се надвија над Дунав.

У време експанзије стаклених фасада, масовно и често некритички постављаних на објекте, Ива Антић је следио захтеве инвеститора и на тај начин пројектовао пословну зграду „Југопетрола“ и хотела „Нyuatt“, као архитектонско-урбанистичку композицију која формира угао Булевара Лењина и улице Владимира Поповића у Новом Београду. Иако је победио на конкурс, касније је морао у великој мери да прилагођава пројекат условима које су Прицкер и остали акционари хотелског ланца поставили да би били задовољени високи стандарди услуге коју хотелски смештај високе класе захтева.

У прах се претворила његова омиљена грађевина Републичког министарства унутрашњих послова, коју је са изразитим сензибилитетом за окружење брижљиво пројектовао изнад Мостарске петље у Београду и за коју је веровао да ће моћи да је обнови за живота. Грађевина скелетне конструкције, затамњених великих стаклених површина унутар белог растера носача, ненаметљива, а привлачна, потпуно прилагођена брежуљкастом терену изнад аутопута Београд–Ниш, делимично скривена густим зеленилом, била је, у ствари, много већа него што је изгледала и крила је у себи бројне сложене функције. Током бомбардовања 1999. године, веома прецизно је погођена у надземни део, који се, због врсте конструкције и материјала потпуно урушио. Пажљивим истраживањем показало се да проблем може да се реши, односно да је могуће на истој локацији делимично обновити и дорадити оно што је уништено.

Ива Антић се веома успешно прилагођавао и туђим архитектонским идејама, радећи ентеријере у већ готовим грађевинама. Његово уређење салона Србије у Савезном извршном већу у Новом Београду репрезентативно представља карактеристике једне од република бивше Југославије. У време када је урадио

реконструкцију улазног хола са рецепцијом и ресторана хотела „Југославија“, то је постало веома отмено место за окупљање, где су се, уз разговор, људи дивили циновском кристалном лустеру, у облику плоче која је покривала готово цео плафон и блештала у дугиним бојама. То је био једини, али раскошан мотив који је Ива Антић одабрао, и поручио од фирме „Swarovski Crystal“, док су остали елементи ентеријера били веома једноставни.

Ово је прилика да се укаже на потребу истраживања и објављивања целокупног опуса Иве Антића, и оног који је мање познат, као што су грађевине у Бејруту, огроман и дуго рађен, неизведен пројекат за Националну библиотеку у Москви и низ других, укључујући и његову кућу за одмор, недалеко од Барајева, коју је стално дорађивао и давао упутства мајсторима када је већ био тешко болестан.

Асистентску, а затим и професорску каријеру на Архитектонском факултету Универзитета у Београду градио је упоредо са ауторским захватима, делујући својим примером подстицајно на будуће колеге. Студио је наследио од професора Станка Клиске, кога је веома ценио и волео и са чијом породицом је одржавао редовне контакте. Незаинтересован за управљачке функције, био је веома активан и одлучан у делању само када је сматрао да је углед Факултета у опасности, као што је то било 1971. године. Данас у Србији и по целом свету постоји велики број његових студената, сада архитеката, чија се прва стваралачка искра запалила управо у његовом студију.

Ива Антић одлази из овог живота на најлепши начин који један стваралац може да пожели, оставља будућности своја дела по којима ће се памтити.